

17 септември 2013 г.

Едно од најважните белези на самостојното критичко мислење е умешноста да се изложи една теза (сопствен став), во писмена форма, и да се поткрепи со аргументи. Најчесто, тоа се изразува во форма на есеј.

Во методолошката литература есеите се делат на А - мал есеј; и В - голем есеј (она што се нарекува и семинарска работа).

Есејот (А) е краток текст (10000-15000 знаци, 5-6 страници) во кој студентот го изложува своето гледиште за некој проблем, појава, настан, кои не само што го заинтересирале него самиот, туку имаат и пошироко теориско и општествено значење.

Во овој вид текст студентот треба да покаже дека знае да мисли, да расправа за определен проблем, да има свој став по тој проблем и тоа може да го изрази во писмена форма.

Иако се работи за сопствено гледиште и не постојат упатства за тоа што ќе се напише во еден есеј, од аспект на содржината, сепак при пишувањето на текстот се незаобичолни следниве чекори, кои секогаш не се одвиваат стриктно по редоследот според кој ќе бидат наведени подолу (често пати некои од фазите се преплетуваат):

1. Избор на тема;
2. Наслов на есејот;
3. Композиција на текстот: вовед, тези, аргументи, засновување и поткрепување на тезите, заклучен дел;
4. Јазичко обликување на текстот (пишување);
5. Употреба на цитати и документирање на есејот;
6. Редактирање на есејот.

1 Избор на тема

Есејот, како секој друг пишуван текст, има своја тема. Темата на есејот може да биде поврзана со некое прашање, односно проблем кој ги засега особините на луѓето,

¹Изборот есеј потекнува од латинскиот јазик и значи обид. Како име за текстови размислувања за секојдневни и филозофски прашања е употребено од францускиот филозоф Мишел де Монтен. Во 1580 година тој ја напишал својата книга Ессаис за карактерите и заемните односи меѓу луѓето. Оттогаш есејот станува честа форма за изразување на сопствените гледишта по определени прашања.

нивните заемни односи, уметноста, општеството, достигнуањата на науката, минатото, иднината итн.

Есејот е еден вид мисловен разговор на авторот со читателот. Токму поради тоа, авторот треба да се концентрира на темата и да запише колку што е можно повеќе прашања во врска со неа. Потоа, прашањата треба да се подредат во редослед што ќе го определи самиот автор, бидејќи кога ќе одговара на поставените прашања, всушност тој ќе го создава текстот на својот есеј.

Есејот се гради врз основа на различни типови прашања:

а) Прашања на кои треба да се одговори;

б) Прашања кои не претпоставуваат одговор, не се упатени конкретно некому. Тоа се реторички прашања што се користат повеќе да го навестат текот на мислите на авторот и текстот да го направат подинамичен и попривлечен за читателот.

2 Наслов на есејот

Насловот на есејот треба да упатува кон темата или кон основната теза. Тој може да биде формулиран како:

- назив на темата: Глобализацијата и националниот идентит; Перспективите на младите во Р. Македонија; итн.
- да ја изразува главната теза: Глобализацијата ја обезличува секоја национална култура;
- прашање: Дали е возможен подобар свет од овој во кој живееме?
- некоја интересна мисла искажана од определена личност: Оној што сака, процесот на глобализација го води, оној што не сака - го влече;
- поговорка: На лагата и се кратки нозете; и др.

3 Композиција на текстот

а) Вовед

Почетокот на есејот е воведување во темата или во гледиштето на авторот во врска со поставениот проблем. Авторот избира како да го започне својот текст;

Во воведниот дел може да се укаже на она што го поттикнало авторот да размислува за определена тема и да го напише текстот. Повод за есеј може да биде и некоја средба, прекрасна глетка на природата, некоја мелодија или извесна информација итн.

Претставувањето на околностите во кои се јавила желбата на авторот да се искаже за определен проблем е основа за последователни размислувања и обопштувања. Тие водат кон обопштено тврдење за определена појава, општествен проблем, тип на човечко однесување, вредност итн.

Дури и кога есејот е напишан по повод на некој немил настан, есејот нема за цел да го коментира она што се случило, туку да направи обопштување за причините и последиците на таа случка.

Во есејот, исто така, можат да бидат откриени некои податоци, согледби за настани од личниот и општествениот живот, за фактите. Но целта на есејот не е констатирање, едноставно соопштување на информации.

Содржината на еден есеј не се исцрпува со наведувањето на фактите, тоа е карактеристично за некој информациски текст (извештај); повикувањето на фактите во есејот е повод за размисла, не толку за самите факти, колку за значајни проблеми кои се директно или индиректно поврзани со тие факти;

Содржината на есејот, размислувањата на оној што го пишува, треба да бидат потчинети на темата и поврзани со насловот. Во спротивно, текстот нема да ја исполни поставената комуникациска задача.

б) Формулирање тези

Текстот на есејот се гради од тврдења кои го изразуваат гледиштето на авторот, неговите идеи; аргументи за потврдување на вистинитоста или важноста на тврдењата и примери;

Откако авторот ќе ја определи насоката на своите размислувања раководени од насловот, може да запише низа од тврдења (тези) врз чија основа ќе го оформиме својот текст.

в) Аргументи „за“ и „против“

Ако насловот на есејот е формулиран како прашање, тврдење или претпоставува избор на становиште, авторот може да направи мисловно просудување и тие согледби да ги набележи како аргументите за поткрепа на сопствениот став, како и можните аргументи против него.

Кога се запишани главните идеи и аргументите, авторот треба да помисли како ќе ги искаже и како ќе ги подреди, од што ќе произлезе неговата теза да биде заснована, изложувањето - последователно, а текстот - интересен за читателот.

г) Логичко засновување на тезите

Суштина на есејот е расудувањето: низа од поврзани тврдења по некое прашање кои логички произлегуваат едно од друго, а како резултат на тоа се оформува целосното гледиште на авторот за поставениот проблем;

Главна карактеристика на есејот како текст-размисла е последователноста во изложувањето. Таа го засилува впечатокот за убедливоста на изложеното мислење и за јасноста на изразот.

Авторот сам ќе одлучи по каков ред ќе следуваат неговите тврдења, аргументирања. Но насоката на мислата треба да биде таква што да не се допушти враќање кон нешто за кое веќе е пишувано. Последователноста се изградува од различен тип врски:

- хронолошка последователност: прво се пишува за она што се случило порано, а потоа за она што е подоцна или обратно;
- причина - последица: прво се зборува за појава која претходи и обврзно предизвикува друга појава, а потоа за резултатот што произлегува од тоа, за следството;

- прашање - одговор: се формулира прашање во врска со темата на есејот или искажаното тврдење и следното изложување е одговор на прашањето;
- пример - обопштување: се наведуваат конкретни ситуации (примери) и во врска со нив се прави обопштување или прво се формулира обопштување што се поткрепува со примери;
- градација: дејствијата, својствата, заклучоците се подредуваат според степенот на значењето - од оние кои имаат помало значење кон позначајните или обратно.

Сепак, секогаш треба да се има на ум дека јадрото на расудувањето во есејот е личното мислење, сопствената гледна точка на авторот по избраната тема.

д) Заклучен дел на есејот

Есејот се завршува со еден вид синтеза, обопштување на напишаното за темата. На крајот може уште еднаш да се нагласи најзначајното од изложените тврдења, да се истакне главната теза на авторот.

Крајот може да се оформи со некој афоризам, анегдота или изрека што сликовито и ефектно ќе го сублимира процесот на расудување, или, пак, со прашање за кое авторот смета дека треба уште да се размислува.

4 Јазичко обликување на текстот (пишување)

Еден добар есеј зависи и од начинот на кој е напишан: речениците треба да бидат јасни и недвосмислени;

Не се препорачува авторот во текстот да зборува во прво лице еднина или множина, туку да се користат безлични формулации: се чини дека ...; би можело да се заклучи ...: итн.

Еден од познатите начини за мобилизирање на мислите во определена насока е составувањето план. Планот може да биде:

- глобален - да ги содржи главните идеи;
- детален - освен основните идеи да се набележат и аргументите и примерите.

Есејот, кај читателот треба да предизвика чувство на искреност и исправност на искажаното мислење на авторот, специфично значење на личното разбирање на некоја вистина.

Впечатокот за убедливост се постигнува не само со искористените аргументи и докази, туку и со целосната градба на текстот, како содржина и како јазичен израз.

Посебно внимание треба да се обрне на оформувањето на текстот како завршена целина. Треба да се пишува за самата тема, да не се шири нејзиниот обем, да не се замени темата со некоја друга тема.

Треба да се прави разлика помеѓу исцрпност и завршеност на текстот.

Исцрпноста се состои во опстојна, подробна и целосна расправа за некој проблем. Есејот по својот карактер (краток текст) не може да претставува такво исцрпно и целосно третирање на разгледуваниот проблем.

Текстот треба да биде завршен, т.е. да покажува дека авторот го заокружил своето излагање.

5 Цитати и документирање на есејот

Текстот на есејот не треба да се преоптоварува со цитати (туѓи мисли). Позначајна е анализата што ќе се направи и оправдувањето на позицијата „за“ или „против“;

Доколку се користат цитати, тие треба да се стават во наводници и да се наведат точни податоци за авторот, делото и изданието од кои се преземени - да се документираат.

6 Редактирање на есејот

Кога авторот го завршил есејот, треба внимателно да го прочита и да процени каде и како да го поправи за да го подобри. Најнапред треба да ја проследиме неговата структура. Тоа значи:

дали се поврзани почетокот, основното изложување и заклучните зборови;

дали создават впечаток на целина;

дали е добро формулирана основната теза;

дали редоследот на аргументите, на тврдењата и примерите (или фактите) соодветствува на типот на врските помеѓу нив;

дали напишаното е сконцентрирано на темата, има ли замена или отклонување од предметот на текстот;

има ли повторувања кои не внесуваат дообјаснувања или смисловни нијанси;

како се вградени и распоредени исползуваните типови на текст:

опишување, раскажување, расудување.

Треба да се обрне внимание и на јазичната конструкција - дали речениците изразуваат завршена мисла.

Чувството за диалог со замислениот собеседник може да го заведе авторот и да му се поткраднат жаргонски изрази, кои во овој случај се недопуштливи, бидејќи есејот е форма на официјална комуникација.

При препрочитувањето на текстот авторот треба да се потруди да открие:

дали има непримерено употребени прашални и извични реченици;

дали се точно напишани термините и имињата;

Треба да се исправат правописните и граматичките грешки.

Текстот на конечната верзија на есејот треба биде исчукаан на машина или принтан на бела хартија, стандарден формат А4, со 2,5 см. маргина околу целиот текст на трудот лево, десно, горе и долу.

Текстот се пишува само на едната страна од листот, со 12 точки големина на буквите, со некој од македонските фонтови (македонска поддршка) и 1.5 проред.

Есејот треба да има насловна страница на која ќе се наведе името на универзитетот, називот на студиите, целосниот наслов на трудот, името на авторот, името на менторот, времето и местото (види го примерот на следната страница).

Пример за насловна страница:

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ – СКОПЈЕ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТЕТ

ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА И НАЦИОНАЛНИОТ ИДЕНТИТЕТ

- есеј -

Студент: Александар Николовски Ментор: Проф. д-р Ана Димитрова

СКОПЈЕ

Октомври, 2011